

Становище

от проф. д-р Йоланда Зографова

за дисертационен труд на тема „Успех и щастие при независимо и взаимозависимо конструиране на аз-а“ на Емануела Тонева Паунова-Маркова, за присъждане на образователна и научна степен "Доктор"

по научна специалност 3.2. "Психология"

В дисертационния труд е представен опит за многоаспектно изследване на феномена „конструиране на аз-а“ в неговите две форми – независимо и взаимозависимо конструиране. Реализацията на теоретичния обзор и емпиричното изследване е обвързана с едни от най-важните страни на човешкото съществуване – успеха и щастieto. Текстът на дисертацията е изложен на 170 страници, включващи въведение, теоретична част и емпирична или изследователска част. Библиографията съдържа 189 източника. Трудът е представен на английски език.

В теоретичната част последователно са представени различни ракурси, в които би могъл и се разглежда аз-а, както и детайлно е разказана теорията на Маркърс и Китайама за независимия и взаимозависим аз. Разгледани са релации между разновидностите на аз-а и културни особености като индивидуализъм-колективизъм, както и дискусиата по отношение структурните компоненти на конструиания аз. Детайлно са представени профилите на личности с доминиращ независим и личности с доминиращ взаимозависим аз, както и различията между тях. В отделни части са представени изследванията в сферата на успеха и на щастieto, а след тях са отделени параграфи и за връзката между вида конструиран аз, успеха и щастieto. Обхванати са и някои различия в проявленията на аз-а в рамките на културите, но на индивидуално равнище, както и междукултурни разлики по отношение връзката успех-щастие при различните видове на конструиания аз. Текстът е поднесен на добър научен език, с висока компетентност в изследваната сфера и структуриране, което позволява логично разглеждане на явленията и концептите за тях.

Втората част съдържа както теоретичния модел на изследването, така и самото емпирично изследване, представянето на резултати, обсъждане. В модела на изследване са включени широк кръг от променливи, със стремеж за по-голяма изчерпателност и по трите посоки – около конструирането на аз-а, около успеха и около щастието. Моделът е логически построен и в концептуална връзка с разгледаните теории и изследвания в дискутираната област. Приложена е богата и сполучливо подбрана батерия от методики, включително разработени собствени скали. Проведени са коректно статистическите процедури и отлично са представени данните и резултатите от анализите върху тях. Повечето от хипотезите са потвърдени, включително и чрез подкрепата от резултати на чужди изследвания. Бих отбелязала, че броят хипотези-подхипотези е доста голям, което изглежда провокирано от големия брой включени променливи. Имайки предвид обаче контекста и свързващите смислови линии през аз-щастие-успех, включително субективен успех, субективно благополучие и пр., би могло да се мисли за по-компактни и обхватни хипотези, по-малко на брой и с ясно очертавани зависимости около централната идея на дисертацията. А тя е, да се изследват взаимовръзките между независимото и взаимозависимото конструиране на аз-а и щастието и субективния успех, както и „ролята на доминиращия тип конструиране на аз-а при взаимовръзката между успеха и щастието“. Някои от хипотезите са пределно общи без очертани очаквания, т.е. би могло да не се включват., като напр., третите подхипотези на 3-та и 4-та хипотеза.

Ценни постижения на работата са разкриването на различните модели с предиктори за субективното благополучие при различните видове конструирания на аз-а.

През различните етапи на измервания в изследването и от различен ъгъл, многократно се доказват устойчиви характеристики на хората с различен вид аз – „хората с взаимозависимо конструиране имат по-гъвкав и динамичен аз, отчитащ социалния контекст и включващ в себе си значимите други. При независимото конструиране аз-ът е стабилен, отделен от социалния контекст и от останалите хора.“ Въпреки различията Емануела Паунова-Маркова постига синтетична картина на връзките и спрямо успеха и щастието. Потвърдена е ролята на успеха върху

субективното благополучие, като субективният успех се свързва с благополучието и при двата вида конструирани аз.

Бих поставила следния въпрос – след като хората с взаимозависимо конструирани аз-а се оказват по-малко насочени към щастието, по-малко говорят за него, повече са насочени към другите, смисъл за тях носи груповата обща насоченост и интереси, означава ли това, че социетарно ориентираните личности, работещите за групата, за екипа, за обществото, не биха могли да постигнат особено голямо щастие? И не става ли дума за различен характер на „щастливостта“ и успешността.

Освен това би била интересна връзката при различните конструирания със степента на егоизъм. Бих препоръчала при бъдещи изследвания в тази насока да се включи т.нар. *mixed method* подход, т.е. да присъстват и качествени методи на изследване и анализ особено при подобни деликатни и в много отношения, трудно уловими с определените точни айтеми, психични феномени.

В заключение, дисертационната работа представлява задълбочен, компетентно и интересно написан труд и подсказва за потенциал на докторанта като един обещаващ и надежден учен.

Авторефератът и приносите коректно отразяват съдържанието и постиженията в дисертационното изследване. Положително качество на труда е, че са посочени и ограниченията при реализираното изследване. Освен това докторантът представя 6 публикации по темата на дисертацията.

Качествата на представения научен труд убедително подкрепят готовността ми да предложа на уважаемото Научно жури да гласува присъждане на научната и образователна степен „доктор“ на Емануела Паунова-Маркова.

Дата

22.05.2017г.

Подпис:

Проф. Й. Зографова